

Irissen, onbedoeld meesterwerk

Irissen, onbedoeld meesterwerk

Vincent van Gogh schilderde **"Irissen"** en **"Vaas met irissen tegen een gele achtergrond"** in 1889 en 1890. Op dat moment verbleef hij in het ziekenhuis in St Rémy. De irissen werden door Vincent als onderwerp gekozen enkel om te oefenen met fel paarse kleuren.

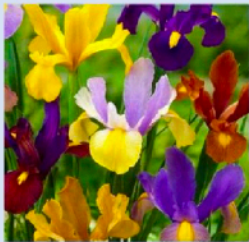

"De bloem van de iris"

De bloem is opgebouwd uit:

- 3 opstaande blaadjes: koepelblaadjes
- 3 afhangende blaadjes: valblaadjes
 - Petaloïde stempel:

Iris hollandica:
een regenboog
aan kleuren.

Vincent van Goghs bekendste plantensoorten op het doek zijn de zonnebloem en de amandel. Irissen waren echter ook onderwerp van enkele meesterwerken. Onbedoeld zo blijkt, Vincent wilde deze bloemen schilderen puur om te experimenteren met de intens blauwpaarse kleur. Verschillende werken hebben de iris als onderwerp zoals "Irissen" en "Vaas met irissen tegen een gele achtergrond". Pas veel later werden deze schilderijen als meesterwerken bestempeld. In de Van Gogh Beleeftuin, bij de poel, is een veldje ingericht met irissen als eerbetoon aan deze werken.

Onbedoeld meesterwerk

Irissen zijn voor Vincent primair onderwerp van studie geweest. Tijdens zijn verblijf in de inrichting in Saint-Rémy-de-Provence experimenteerde hij met kleuren en de blauwpaarse irissen waren hiervoor erg geschikt. Het beroemdste schilderij heet simpelweg “Irissen” en werd gemaakt in 1889, toen hij werd opgenomen in het ziekenhuis St.-Paul-de-Mausole. Het schilderen van deze planten was voor Vincent ook een manier om voor zichzelf de aandacht af te leiden van zijn ziekte. Daarnaast schilderde hij de bloemen in een vaas tegen een gele achtergrond (1890). Hierdoor kwam de kleur van de irissen extra goed naar voren. Oorspronkelijk, zo bleek later, waren de bloemen op het schilderijen fel paars maar na verloop van tijd verging het rode pigment en veranderde de kleur naar blauw. Jaren later werd het werk “Irissen” bestempeld als een van de iconische werken van Vincent van Gogh. In 1987 werd het geveild voor 54 miljoen dollar, tot dan toe de hoogste prijs ooit voor een schilderij betaald.

De irissen

Op een centrale plek in de beleeftuin, aan de rand van de paddenpoel, staat een klein veldje met blauwpaarse irissen als eerbetoon aan het werk van Vincent van Gogh. De iris behoort tot de Lissenfamilie ofwel de Iridaceae. De iris wordt daarom ook wel lis genoemd. Andere bekende, populaire bloemen die tot deze familie behoren zijn de krokus, de fresia en de gladiolus. De planten van deze familie zijn monocotylen ofwel eenzaadlobbigen dat wil zeggen dat het kiemplantje slecht één kiemblaadje (zaadlob) heeft. Dit geldt ook voor de grasachtigen en de granen. Vele andere bloemplanten zijn dicotylen of tweezaadlobbigen wat betekent dat het kiemplantje twee kiemblaadjes heeft. Andere typische kenmerken van de monocotylen is dat de bladeren parallelle nerven hebben en de wortels bestaan uit vele bijwortels en die zich dus niet ontwikkelen tot een hoofdwortel met zijwortels. De iris kan zich vermeerderen via zaden maar ook vegetatief via bollen of wortelstokken.

De bloem van de iris

Het meest opvallende van de iris is natuurlijk de bloem. En niet alleen de kleur maar zeker ook de vorm. De drie bovenste blaadjes worden koepelblaadjes genoemd en staan vrijwel recht omhoog. De drie onderste bloemblaadjes hangen meer naar beneden en dienen als “landingsbaan” voor insecten die de bloemen bezoeken. Deze blaadjes heten valbladen. Ook de stempel (vrouwelijke bloemorgaan) ziet er heel bijzonder uit. Dit orgaan heeft door een zogenaamde homeotische aanpassing een vorm gekregen waardoor het lijkt dat er een extra bloemblaadje aanwezig is. Deze zogenaamde petaloïde stempels liggen op de valbladen waardoor de kans op kruisbestuiving wordt verhoogd. Bij orchideeën zie je ook sterk aangepaste bloemstructuren om kans op bestuiving te maximaliseren.

Cultuurplant in Nederland

De typische iris die we kennen uit het Nederlandse polderlandschap is de gele iris of gele lis. In tuinen zien we vaak wortelstokirissen als vaste plant. Irissen zijn er in vele kleuren vandaar waarschijnlijk de naam iris wat regenboog betekent. Natuurlijk is Nederland vooral bekend geworden vanwege de (export) van tulpen en tulpenbollen. Echter de iris is ook van belang voor de Nederlandse bollenteelt. Door kruisen en selecteren ontstond uiteindelijk de “Dutch Iris” een grote stevige bloem die prima dienst deed als sierplant. Tot de dag van vandaag is dit een van de meest succesvolle producten van de Nederlandse bloemenindustrie.

De irissen die Vincent van Gogh schilderde zijn echter een andere soort namelijk de *Iris germanica* (wortelstokiris). De “Dutch Iris” heet *Iris x hollandica*. Dit geeft aan dat deze soort is ontstaan uit een kruising tussen een aantal verschillende soorten. In dit geval de *Iris xiphium* (De Spaanse iris) de *Iris tingitana* (De Tanger-iris) en de *Iris lusitanica* (De Portugese iris). Door al deze combinaties is de cultuur iris genetisch een ratjetoe en om nieuwe varianten te krijgen worden er vele kruisingen en selecties gemaakt in de hoop dat er een nieuwe interessante variëteit tussen zit. Als er een succes wordt geboekt is het alleen mogelijk de nieuwe “Dutch iris” via stekken (klisters of weefselkweek) te vermeerderen en te verkopen. We kunnen dus gerust stellen: Van Gogh en de iris, beide iconen van Nederlandse bodem

